

‘Gaswinning in Groningen’, een drama in vele bedrijven, en dan nu: het Besluit mijnbouwschade Groningen van 31 januari 2018.

Jan van Dunné¹

Inleiding

De ontwikkeling van het recht gaat veelal schoksgewijs, net als die van het leven. Dat is met het mijnrecht niet anders, net als met het leven in een mijnstreek. Op 8 januari van dit jaar beefde de grond in Zeerijp met een kracht van 3.4 schaal van Richter, met ruim 5.000 nieuwe schademeldingen tot gevolg. Dat was voor het eerst weer na een periode van betrekkelijk rust sinds de zware beving van 2012 in het naburige Huizinge (3.6 Richter). Net als toen, schoten bestuurders en wetgevers begin van dit jaar in een hogere versnelling om aan de ingeslopen lethargie een eind te maken. Er was werk aan de winkel! En zo kwam plots een ministerieel besluit (EZK) uit de lucht vallen op 31 januari met een ambitieus programma om de schadevergoeding van de mijnbouwschade in Groningen eindelijk eens goed aan te pakken, en vooral anders af te wikkelen: voortvarender en meer gericht op een rechtvaardiger behandeling van gedupeerde burgers, ruimhartiger, en bovenal: op het creëren van herstel van vertrouwen van de burger in de overheid.² Kortom, aan toestanden met “on-Nederlandse proporties” moest hoog nodig een eind gemaakt worden, zei Minister Wiebes (EKZ) aan de Tweede Kamer (*bijval*).³ De civielrechtelijke behandeling van schadezaken heeft voortaan afgedaan, als oorzaak van alle vertraging en ellende, en ruim baan wordt nu gegeven aan de “publiekrechtelijk georganiseerde schadeafhandeling”. Wanneer daarvoor de enige goedlopende vorm van geschillenbeslechting, de Raad van Arbiters Bodembescherming, moet worden afgeschaft, het zij zo, dat past immers niet in het publiekrechtelijke systeem. Op 7 februari 2018 legde een strijdvaardige minister de Kamer uit hoe dit alles in zijn werk zal gaan en een optimale remedie biedt voor alle kwalijke toestanden uit het verleden.

Al direct moeten hierbij enkele kanttekeningen geplaatst worden. Deze minister was wel voortvarend, maar dat was voor een deel schijn: zijn ministerie had de afwikkeling van schadegevallen op 31 maart 2017 stil gelegd en daar kwam de lange kabinetsformatie nog bovenop, met een interim-minister die pas op de plaats hield. Minister Wiebes was ook niet origineel: de inhoud van dat besluit was door zijn voorganger, Kamp, een jaar geleden voorbereid en besproken met bestuurders in de regio, en door zijn Nationaal Coördinator Groningen (NCG), J.G.M. Alders, uitgedragen, met de kennelijke instemming van de NAM.⁴ Zoals wij nog zullen zien, werd wat in blauwdruk gereed lag, versneld ingevoerd met de beving van Zeerijp als aanleiding. Maar snel recht is niet altijd goed recht. Zeker als de herkomst van dat snel ingevoerde recht uiterst troebel is in velerlei opzichten, en de geboden oplossingen veel vragen oproepen, naar inhoud en haalbaarheid.

In dit artikel hoop ik aan te tonen waarom dat laatste het geval is en het Besluit van 31 januari 2018 in een rechtsstaat als de onze geen bestaansrecht heeft. Daarmee wordt een heilloze weg ingeslagen in een landschap dat al zoveel heeft moeten doorstaan de afgelopen decennia. Niet alleen het feitelijke landschap, waar dorpen voor 60 tot 80% de sloop is aangezegd (dorpen

¹ Prof. mr. J.M. van Dunné is emeritus hgl. Privaatrecht EUR, met medewerking van Babette Ubink van der Spek, ondersteunend onderzoek en afbeelding par. 2.1.

² Besluit mijnbouwschade Groningen, 31 januari 2018, *Stcr.* 2018, 6398, p.9; zie ook: J. van de Bunt en M. Tjepkema, “Een nieuw schadeprotocol voor de mijnbouwschade in Groningen”, *NJB* 2018/12, p.792.

³ Brief 7 februari 2018 aan Tweede Kamer, DGBI-DR/18020740, debat op dezelfde datum.

⁴ Bij brief van 13 april 2017, waarover kritisch Gisolf, zie nog onder.

die soms al in 13^e-eeuwse kronieken voorkwamen), Romaanse kerken steeds verder scheuren en historische en monumentale gebouwen op de sloophamer wachten. Het juridische landschap van Groningen is minstens zo treurig: ruim 80.000 gevallen waarbij schadevergoeding voor een groot gedeelte afgewezen werd of slecht afgewikkeld. Veel oude zaken - sommige nog van Huizinge (2012) - zijn nog op de plank blijven liggen. Het beeld is van een schadeveroorzaker die zelf mag bepalen wat hij schade vindt en wat hij bereid is daarvoor te geven als vergoeding. Die vormen van schade afwijst waarvan een rechtenstudent leert dat deze onderdeel van vermogensschade zijn: schade in de vorm van waardedaling van het beschadigde gebouw en immateriële (psychische) schade van de eigenaar, en die aldus burgers dwingt naar de rechter te stappen. Dat die burgers vervolgens op dat punt in het gelijk gesteld worden, kan men verwachten van een rechter die zijn recht kent.

Er is dus van alles aan de hand, ook weer met dit nieuwe bedrijf in het Groningse drama, het Besluit van 31 januari 2018. Dat het op dramatische wijze fout gegaan is met de schadeafwikkeling is niet alleen mijn perceptie: Gisolf, de oud-president Rechtbank Amsterdam, vroeg vorig jaar al met klem om een parlementaire enquête: de aanvankelijke ontkenning van ieder verband tussen gaswinning en aardbevingen “roept vragen op naar het beleid van de Staat in die periode”.⁵ De Tweede Kamer had daar onlangs oor naar, maar wilde de nieuwe minister eerst een kans geven om orde op zaken te stellen.

Een analyse van de hoofdrolspelers in dit Drama, hun onderlinge relaties die niet uitblinken door transparantie, brengt aan het licht dat de Staat een andere rol speelt dan de toeschouwer verwacht: hij is namelijk gewoon *exploitant* van aardgaswinning, evenals de NAM. Dat heeft consequenties voor de aansprakelijkheid voor mijnbouwschade. Uit de analyse blijkt ook dat de Staat een contractuele gehoudenheid tegenover de NAM heeft om 64% van haar exploitatiekosten te dragen (inclusief schadevergoedingen), een fenomeen dat niet echt tot de buitenwereld is doorgedrongen.⁶

De Kamerbrede kritiek op de gang van zaken bij de afwikkeling van mijnbouwschade kan herleid worden naar de oorzaak ervan, de methode en de maatstaven voor vaststelling van schade zoals door de NAM gehanteerd: deze dient naar veler overtuiging in overeenstemming gebracht te worden met het stelsel van het BW, het aansprakelijkheidsrecht. Naar mijn mening moet dat gebeuren met instandhouding van het succesvolle instituut Arbiters Bodembeweging (bestaand uit oud-rechters), maar het Besluit van 31 januari 2018 met publiekrechtelijke schadeafwikkeling liet geen ruimte daarvoor. Dit nieuwe stelsel, waarbij de bestuursrechter geroepen zou zijn om civiele schadevergoeding te beoordelen, is mijns inziens een anomalie, en bovendien volstrekt overbodig.

1. Het drama van de gaswinning in Groningen zoals het zich ontwikkeld heeft in de afgelopen jaren

1.1 De beschrijving van gaswinningsproblematiek in 2017 en 2018, door de Tweede Kamer en de minister van Economische Zaken

Minister Wiebes heeft zijn Besluit van 31 januari 2018 gebaseerd op vier pijlers, die eigenlijk al in 2017 door de Tweede Kamer aangereikt waren en daarna door bestuurders en belangengroepen in de regio onderschreven werden. De Tweede Kamer nam op 15 februari 2017 met vrijwel algemene stemmen een motie aan, met als preambule de verwijzing naar de noodzaak om de positie van Groningers met schade door gaswinning te verbeteren, een winning die “catastrofale gevolgen” heeft gehad en de constatering “dat de vaststelling en

⁵ R.C. Gisolf, “Politiek, publiekrecht, privaatrecht. Een Groninger kluwen ontward”, *NJB* 2017/22, p.1529.

⁶ In Tweede Kamer debatten, zoals dat van 7 februari jl., kwam dit bij de solventie van de NAM voor toekomstige betalingsverplichtingen niet ter sprake.

afhandeling van de mijnbouwschade door de NAM vaak slecht was verlopen, waardoor gedupeerden tot eindeloos en machteloos afwachten werden veroordeeld”.⁷ De motie zelf hield in, behalve dat de gaswinning verder teruggebracht moest worden, “dat de NAM uit het proces van schade afhandeling moet worden gehaald, onverkort de wettelijk aansprakelijkheid van de NAM conform de Mijnbouwwet.”

In een tweede motie, van 7 mei 2017, had de Kamer de regering opgeroepen om in dit dossier de menselijke maat en ruimhartigheid voorop te stellen, waarmee bedoeld wordt: verder gaand dan de strikte regels van aansprakelijkheidsrecht. Minister Kamp wilde, als demissionair minister, zich niet op de toen aanbevolen pijlers voor zijn beleid vastleggen.⁸ De nieuwe minister, Wiebes, na een nieuwe beving, denkt daar dus anders over. Zijn vierde pijler, volgend op de pijlers van het ruimhartig verantwoordelijkheid nemen door de Staat, het op rechtvaardige wijze bepalen van de schade en het nakomen van de zorgplicht, is niet de minste, en staat bij ons onderwerp centraal. Deze houdt in, dat: “(4) de schadeafhandeling onafhankelijk van de NAM en de Minister van Economische Zaken en Klimaat wordt uitgevoerd”.

Om te begrijpen hoe dit zover is kunnen komen, is het nodig om een blik te werpen op de schadeafhandeling in het recente verleden.

1.2 De ontwikkelingen in het mijnbouwschade-dossier sinds 2002: gebrek aan een voortvarende en rechtmatige afwikkeling van schade door de NAM

Bij de totstandkoming van de nieuwe Mijnbouwwet 2003, in de periode van 2001-2002, was het ministerie van EZ er veel aangelegen om de bij amendement voorgestelde omkering van de bewijslast bij mijnbouwschade van tafel te krijgen (ingediend door PvdA; D66 was afgehaakt). Dat is gelukt, met het argument, kort gezegd, dat de rechter dat toch altijd nog kon doen, terwijl bovendien de gang naar de rechter overbodig was geworden met de voorgestelde inschakeling van de Technische commissie bodembeweging, Tcbb, die burgers een technisch deskundig advies over causaal verband kan geven. Minister Jorritsma stelde voldaan dat “wij in Nederland een goed stelsel kunnen bieden om de burger te beschermen. Ik ben ervan overtuigd dat wij met dit stelsel zoals het in de Mijnbouwwet is vastgelegd, hierin zeker zijn geslaagd.”⁹

Ook toen al opereerden EZ en de NAM zij aan zij, men kan deze uitspraak in deze tijd alleen maar met verbazing lezen, of misschien eigenlijk ook niet. Het was kennelijk toen al niet de bedoeling dat het eisers van schadevergoeding voor mijnschade gemakkelijk gemaakt zou worden, integendeel. De Kamer slikte het voor zoete koek, het PvdA-amendement werd verworpen, het kreeg slechts steun van de indieners. Een tekst die thans, hink-stap-sprong ten dele in art. 6:177a BW terecht is gekomen, na grootst mogelijke tegenwerking van, jawel, EZ en de NAM (zie nog onder, in par. 3).

In 2014 heb ik eens onderzocht wat er van deze EZ-route met behulp van de Tcbb terecht is gekomen, en dat stemt niet vrolijk.¹⁰ Kort gezegd: in de periode 2004-2010 werden ca. 5

⁷ Aangehaald door Gisolf, t.a.p., 2017, p.1528.

⁸ Zie voor vindplaatsen en uitvoeriger citaten: Gisolf, 2017, p. 1527 e.v.; G. Kuipers en M. Tjepkema, “‘Publieke regie’ in Groningen. Publiekrechtelijke schadeafhandeling en het vertrouwen in de overheid”, *NJB* 2017/29, p.2063, ook voor hier volgende citaten uit de *Kamer Handelingen*.

⁹ Zie hierover mijn artikel: “Mijn en dijn in de ontwerp-mijnbouwwet”, *NJB* 2002, p.560 e.v. De minister beriep zich op het Rapport van Elf Petroland/NAM uit 1999 (Snijders/Hartlief, Leiden). Die episode beschreef ik eens als: “The new Dutch mining law: How to succeed in law without really trying”, *Environmental Liability* 2005/5, p.128-134 (U.K.).

¹⁰ Zie mijn artikel “Mijn en dijn in de Mijnbouwwet 2003”, *NJB* 2014, 44/45, par. 2-3, en uitvoeriger: *TGMA* 2014/4, “Een koperen jubileum van de nieuwe Mijnbouwwet”, par. 3-5. Voor mijnrecht, zie mijn *Verbintenissenrecht, Deel 2*, Deventer: Kluwer, 5^e dr., 2004, pp.853-875.

aanvragen per jaar ingediend, en na 2010: 0 zaken voorgelegd. Na medio 2005 werden alle schadeclaims afgewezen vanwege het ontbreken van causaal verband met door gaswinning veroorzaakte bevingen (evenmin door bodemdaling). Als men de oorzaken hiervoor zoekt, de leden van de Tcbb waren geen juristen maar ingenieurs en pasten geen juridische causaliteit toe. Eveneens is sprake van een onjuiste toerekening van bestaande gebreken in gebouwen, bodemdaling door grondwaterpeilaanpassingen, e.d. Dit is in strijd met de vaste jurisprudentie van de Hoge Raad sinds het arrest van 1920, *Kasteel Strythagen*, inzake mijnschade Zuid-Limburg, evenals met jurisprudentie van 1973 inzake schade door trillingen in de bouw, die onbekend is bij de Tcbb. Dit college is dus niet juridisch deskundig, het is evenmin naar procesrechtelijke maatstaven onafhankelijk: de leden zijn NAM, EZ of mijnbouwindustrie gelieerd. Men wordt wel voor minder gewraakt in arbitrages en rechtbankprocedures.

In de afgelopen jaren heeft de NAM de schade als gevolg van gaswinning vastgesteld, hetgeen gebeurde aan de hand van een zelf opgesteld Protocol. Het eerste dateerde van augustus 2014, waarop nog een versie van 1 november 2016 is gevolgd en een concept-versie medio 2017. Hier heeft ook het ministerie van EZ de hand in gehad, met de aanstelling van de NCG, Alders, die nauw samenwerkte met de NAM en door de bevolking al snel als verlengstuk van de NAM gezien werd. Voor intern gebruik werd door de NAM een Handleiding schade opgesteld, door bouwkundige experts te raadplegen bij het opnemen van schade, met op grote schaal afwijzing tot gevolg (zie onder, par. 3).

De NAM heeft ook ca. 2.000 zaken afgewezen aan de hand van een zelf opgestelde criterium: het zogenaamde ‘buitengebied’. Daarbij was het uitgangspunt het ‘contourengebied’, gerelateerd aan het winningsgebied Groningenveld, dat intussen uit het laatste Protocol verdwenen is, na veel kritiek. Op 31 maart 2017 werd deze huiseigenaren in het kader van de actie ‘Schone lei’ een bedrag van 1.500 Euro aangeboden ter volledige afdoening, als een voucher, te besteden bij een door de NAM aangewezen aannemer. De gevolgen van de beving van Zeerijp op 8 januari dit jaar (met vrij hoge grondversnellingen, pga’s) vonden overigens gedeeltelijk in het ‘buitengebied’ plaats.¹¹

2. De vervlechting van de dramatis personae: ministerie van EZ en de NAM

2.1 De positie van de Staat nader beschouwd. De Staat als exploitant gaswinning in Groningen en de consequenties daarvan

Wanneer de gaswinning in Groningen een aanvang neemt, in 1963, is niet alleen een concessieverlening door de Staat aan de orde maar ook een contract door hem met de concessiehouder NAM gesloten met betrekking tot de exploitatie van het winningsgebied Groningenveld. De inhoud van dat contract van 1963 was tot voor kort geheim, het is in januari 2018 door *Dagblad van het Noorden* gepubliceerd, met de bijbehorende Side-letter (!) van Shell & Esso. Het is vrij pikante lectuur, die de nodige vragen oproept. Minister Wiebes heeft overigens onlangs aan de Tweede Kamer verklaard dat dit contract echt vertrouwelijk is en hij er dus niet specifiek op kan ingaan.

Het contract houdt de oprichting van een exploitatie-vennootschap in, de ‘Maatschap Groningen’, waarin de Staat deelneemt door middel van de Staatsmijnen met de NAM, zoals bekend een 50-50 joint venture van Shell en Esso (thans: Exxon). Het staat in de wandelgangen bekend als de “Overeenkomst van Samenwerking” (OvS). De Staatsmijnen zijn in 1989, na de beursgang van DSM, omgezet in EBN (Energiebedrijf Nederland, 100% eigendom van de Staat). Enkele jaren geleden las ik in een artikel van Martha Roggenkamp,

¹¹ Ook de zaak die tot een voor de eiser gunstige uitspraak van de Rb. Noord-Nederland van 15 november 2017 geleid heeft, *Zwarberg/NAM*, betrof het ‘buitengebied’. Overigens kan een serie kleine bevingen (in een randgebied) een schade veroorzaken die vergelijkbaar is met één grote beving in het centrum.

hoogleraar Energierecht in Groningen en *nourie dans le sérail*, dat de Staat 40% aandeel en 50% zeggenschap in die maatschap heeft.¹²

Bij lezing van het maatschapscontract van 1963, juncto de Side-letter, raakt men het spoor enigszins bijster. De laatste spreekt - vrij wollig - van een 50-50 deelname Staat / Oliemaatschappijen. Het maatschapscontract heeft het met betrekking tot inbreng kapitaal en 'uitgaven en opbrengsten' echter over een verdeling: 40 – 60% (artt. 2 lid 2, 7 lid 1, 21 lid 10).

Er wordt in de overeenkomst van 1963 ook de 'Gasunie' opgericht, met als doel de verkoop, transport, etc. van het gas; in art. 12 lid 2, met betrekking tot de Gasunie, staat een verdeling van kapitaal-deelname van: 40-25-25%. Een totaal derhalve van 90%, van de resterende 10% ontbreekt ieder spoor. Indien men zich afvraagt of die 10% rechtstreeks naar Financiën gaat, blijkt dat inderdaad het geval te zijn: de minister van EZ Brinkhorst heeft dat in 2003 en 2005 aan de Tweede Kamer medegedeeld, terloops.¹³ Wat verder zoeken leert dat de Staat al voor de oorlog standaard 10% 'royalty' claimde bij een concessieverlening mijnbouw en in 1948 is dat bij overeenkomst met Shell vastgelegd.

Gasunie werd overigens in 2005 tot Gasterra omgevormd, met dezelfde verdeling van ieders aandeel als in 1963.

Nog iets opmerkelijks is hier aan de hand. Minister Kamp heeft in 2015 de Tweede Kamer gezegd dat de Staat voor 64% de exploitatiekosten van de NAM draagt. Hij legde dat toen aan Liesbeth van Tongeren (GL) uit, bij Kamervragen, met verwijzing naar een brief aan de Kamer uit 2014.¹⁴ De precieze grondslag voor die 64% kan ik nergens terug vinden; vermoedelijk is dat later met een contract of side-letter afgesproken (er zijn sinds 1963 nog vijf contracten met de NAM gevolgd, o.a. in 1964, 1975 en 2005, die eveneens geheim zijn). Pikant is wel, dat minister Kamp het kamerlid Van Tongeren voorgehouden heeft dat zijn ministerie altijd "heel transparant" is geweest over de structuur met de NAM.

Het percentage van 64% stemt merkwaardigerwijze overeen met de winstafdracht van de NAM aan de Staat in de 1^e schijf gasopbrengst. Het percentage loopt, in de laatste, 3^e schijf op tot 85-95%.¹⁵

HIER:

- **ORGANOGRAM** - [zie: Bijlage]

2.2 De consequenties van de onderlinge machtsverhoudingen van de hoofdrolspelers

In de discussie is de laatste tijd vooral aan de orde dat de Staat (EZ) zijn verantwoordelijkheid moet nemen in het Groningendossier, en dat de NAM daarbij "op afstand gehouden wordt". Daar is veel voor te zeggen, om allerlei redenen, maar ik zie ook een aparte lijn die via de vennootschap loopt: de Maatschap Groningen, waarin zoals wij zagen de Staat sinds 1963 deelneemt via EBN (Energiebedrijf Nederland, 100% eigendom). Daarnaast heeft de Staat in

¹² M.M. Roggenkamp en K.J. de Graaf, "Aardbevingen in Groningen", Column Groningen Centre for Energy, 28 jan. 2014 (door mij geciteerd in *TGMA* 2014/4, p.190, nt. 63).

¹³ Brief van 15 oktober 2003, Hand. TK 2003-2004, 28109, nr. 5; brief van 1 juli 2005, Hand. TK 2004-2005, 28109, nr. 7.

¹⁴ Op 21 april 2015, Hand. TK 2014-2015, nr.78-5. De brief is van 17 januari 2014, DGETM/14008697; op p.9 staat de '64%' enkel genoemd, zonder enige toelichting. Zie hierover ook: E. Gijselaar, R. Rijnhout en J. Emaus, AA 2014, p.801, op p.802, citerend uit: Hand. TK 2013-2014, 33529, nr. 30.

¹⁵ Zie ook: AA 2014, t.a.p.; de auteurs kunnen de herkomst van de drie schijven niet verklaren. Fiscale aspecten vormen hier een complicatie (o.a. Vpb, belastingen op milieugrondslag, investeringsaftrek, cijns, e.d.). Zie uitvoerig: Verslag Algemene Rekenkamer 1999 (kst-26811-2).

een ander onderdeel van het zogenaamde ‘Gasgebouw’: Gasterra, een belang in de oorspronkelijke verdeling van 1963 (40+10). Daarmee kan mijns inziens de vraag gesteld worden of hierbij niet ook de Staat “op afstand gehouden moet worden”.

Minister Wiebes kan wel zeggen - zoals hij deed in een brief van 7 februari 2018 aan de Tweede Kamer - dat “de Staat geen exploitant is, anders dan wel beweerd wordt”, de Staat zou slechts concessie-verlener zijn, met concessiehouder-NAM als enige exploitant.¹⁶ Wij zagen dat de Staat gewoon deelneemt in de maatschap die de exploitatie uitvoert, de Maatschap Groningen, voor 50%, en daarmee (mede-)exploitant is. De NAM voert de exploitatiewerkzaamheden uit voor rekening en risico van de Maatschap Groningen. De bedrijven die de Staat in de vennootschapsrechtelijke constructie ertussen geschoven heeft, EBN en Gasterra (voor resp. 100% en 50% eigendom van de Staat), de eerste heeft gewoon de “exploitatie en winning van aardgas” in de statuten staan.¹⁷ Volgens het Jaarverslag 2016 “oefent EBN één hoofdactiviteit uit, namelijk de exploitatie en winning van aardgas en aardolie”.¹⁸ Zij is ook mede-eigenaar van de installaties voor aardgaswinning.

De Staat heeft op grond van de Mijnbouwwet het recht om de EBN instructies te geven, en verder het recht om informatie op te vragen, hetgeen andermaal de rol van de Staat als exploitant aantoont.¹⁹ De Staat kan zich derhalve niet achter de NAM verschuilen wanneer de exploitatie tot aansprakelijkheid voor schade leidt en de afhandeling daarvan dramatisch verloopt.

Daarnaast kent de Staat ook een zelfstandige aansprakelijkheid voor de opgetreden mijnschade, door het schenden van verplichtingen uit concessieverlening en toezichthouden op mijnexploitatie, via het Staatstoezicht op de Mijnen.²⁰ Daarbij nog enkele kanttekeningen. Welke meerwaarde zou een aansprakelijkheid van de Staat hebben, naast de eerste lijns-aansprakelijkheid van de NAM? Het heeft voordelen om ook de Staat te kunnen aanspreken, die eventueel verhaal kan zoeken op de NAM. Men laat aldus alle problemen van het procederen tegen de NAM, waarover de Groningers onderhand kunnen meepraten, links liggen. Daar komt nog bij, dat de Staat zich minder gemakkelijk kan permitteren om in appel of cassatie te gaan van een onwelgevallige uitspraak. Dat is ook wel eens anders, ik weet het – het kantoor van de landsadvocaat heeft hier een naam te verliezen - maar in dit dossier lijkt mij dat politiek en maatschappelijk gezien minder waarschijnlijk.²¹

Tenslotte, aangetekend kan worden dat de NAM natuurlijk best een *deep pocket* heeft, zij verklaarde onlangs voor een schade van 18 miljard Euro wel voldoende reserves te hebben, en dan is er ook nog Moeder Shell, die in de Tweede Kamer verklaard heeft haar dochter te zullen bijstaan, indien nodig. Dat gebeurde in het kader van de recente 403-verklaringsproblematiek.²²

¹⁶ Dit naar aanleiding van een opmerking van een Groningse advocaat; ik zei dat overigens al in *NJB* 2014, zie onder.

¹⁷ Volgens de doelomschrijving, te kennen uit het register van de KvK.

¹⁸ Jaarverslag EBN, p.96.

¹⁹ Mijnbouwwet, artt. 82, 85 en 86; zie ook art. 88, voor de inhoud opsporingsovereenkomst, in relatie tot EBN.

²⁰ Over die aansprakelijkheidsvraag, zie mijn artikel in *TGMA* 2014/4, par. 8 (verkorte **versie**: *NJB* 2014, afl.44/45). Over te kort schietend Staatstoezicht, zie uitvoerig mijn *TGMA*-artikel, par. 7.

²¹ Zie ook: Gisolf, 2017, p.1531, over vonnis Rb. N-Ned. 1 maart 2017 (psychische schade huiseigenaren) en het daarvan niet in appel gaan door de Staat. De rechtbank oordeelde dat de Staat zijn zorgplicht ex art. 6:162 BW had geschonden.

²² Hoorzitting 1 februari 2018, met de NAM, Shell en Exxon. De versterking van gebouwen in het winningsgebied is een chapter apart. NCG Alders verklaarde laatst dat hiermee een bedrag van 8 miljard Euro gemoeid kan zijn. Over zijn rol was Gisolf zeer kritisch, 2017, t.a.p. (de “sluierdansen van NCG Alders”). Vgl.

3. De methode van schadeafhandeling van de NAM, op grond van een Protocol. De wijziging beoogd door de minister van EZK met het Besluit mijnbouwschade Groningen van 31 januari 2018

3.1 Schadeafhandeling en NAM-Protocol

De praktijk van de schadeafhandeling wordt gekenmerkt door het ontkennen van de NAM dat in het algemeen bodemdaling als gevolg van gaswinning schade kan veroorzaken, en zeker niet schade door zettingen in muren (schade aan fundering, als gevolg van bodemdaling/grondwaterpeil-verlaging door Waterschap, e.d.) en dat zoiets evenmin het gevolg van bevingen kan zijn. Dit leidt dan bij de schade-opname tot de kwalificatie: categorie-C (0%), en soms B (gecombineerde oorzaken - max. 50%), maar zeer zelden categorie-A (100%). In het verleden werd met grote regelmaat in dergelijke complexe zaken door de NAM de aanvraag tot schadevergoeding op die grond afgewezen.

Ik heb eerder voor deze onjuiste gang van zaken de aandacht gevraagd, ook in dit blad, en niet als enige. Zo komt Oldenhuis tot de conclusie: “De door de NAM ontwikkelde vergoedingscultuur spot dan ook met de uitgangspunten zoals die op basis van titel 6.1 van het Burgerlijk Wetboek zijn uitgewerkt”.²³

Dat geldt ook voor de toepassing van causaal verband, waarbij door de NAM (en diens technische experts) enkel natuurwetenschappelijk verband van belang geacht wordt. Dat is het recht van vóór 1928: toerekening naar redelijkheid (HR 1971); het verdisconteren van gebreken in gebouwen (HR 1973), meervoudige causaliteit met hoofdelijke aansprakelijkheid (HR 1955), e.d., zijn onbekende rechtsfiguren, uit onbekende jurisprudentie.²⁴ Gisolf geeft aan dat 60% van alle schademeldingen op gebrek aan causaal verband met de gaswinning - categorie-C - door de NAM worden afgewezen.²⁵

Met de toepassing van de hiermee nauw verbonden figuur van omkering van de bewijslast door de NAM is het evenmin goed gesteld. Voor kritiek kan, behalve naar de zonet genoemde schrijvers, hier ook verwezen worden naar de Commissie-Hammerstein.²⁶ De laatste wijst erop dat de arbiters de omkeringsregel wél ruim toepassen, op de gehele Provincie Groningen, in tegenstelling tot de regeling van art. 6:177a BW, die beperkt is tot gaswinning uit het Groningenveld.²⁷ En dan hebben wij het nog niet eens gehad over HR 1920, *Kasteel Strythagen*, omkering van bewijslast bij mijnschade, de standaard voor afhandeling van ruim 100.000 schadegevallen in Limburg.²⁸

Deze beschrijving van wat er allemaal mis is met de rechtstoepassing in Wingewest Groningen kan in dit bestek slechts *staccato* gebeuren. Een belangrijk manco is nog dat bij de NAM niet bekend is dat volgens geldend schadevergoedingsrecht een eigenaar, ook wanneer dat economisch niet zinvol, maar gezien de omstandigheden redelijk is, *herstel van het*

ook het alarmerende Rapport OvV, van 30 maart 2017, en van een kritische Nationale ombudsman de Oproep aan het kabinet van 6 april 2017 en zijn brief aan de Tweede Kamer van 15 januari 2018.

²³ Fokko Oldenhuis, “De aansprakelijkheid van de mijnbouwexploitant. Over causaliteit en preventie”, *NJB* 2015/26, op p.1729. In dezelfde zin, mijn artikel in *NJB* 2014, 44/45, par. 4.

²⁴ Voor kritiek, zie de in de vorige noot genoemde *NJB*-artikelen.

²⁵ T.a.p., 2017, p.1530; net zoals eerder bij de Tcbb de vaste praktijk was (boven, par. 1.2).

²⁶ Kritisch: Oldenhuis en schrijver dezes, t.a.p.; mrs. Hammerstein, Asser en Van de Bunt, *Advies uitgebracht aan de Nationaal Coördinator Groningen e.a.*, 13 oktober 2017, p.22-28, conclusie in par. 5.2.3, bestrijding van Sluysmans (optredend voor de NAM), die zich op Snijders in *NJB* 2015/38, p.2671, had beroepen. Dat was ook door mij weerlegd in *NJB* 2016/40, p.2978.

²⁷ Zie voor de totstandkoming van dat curieuze artikel mijn beschouwingen in *NJB* 2016/40, en ook: papers Symposium van de Studiekring Normatieve uitleg, 27 oktober 2017, van o.a. Hammerstein, Asser en Van Dunné, zie website. De Rb. Noord-Nederland heeft op 5 april 2018 bekend gemaakt over dit artikel (tegenbewijs) prejudiciële vragen aan de Hoge Raad te zullen stellen..

²⁸ Zie boven, par. 1.2. Voor recente mijnschade in Limburg, zie mijn artikel in *Uniform Law Review*, juni 2018 (met nieuw Frans mijnrecht).

gebouw in plaats van schadevergoeding kan vorderen: het arrest *Gem. Den Haag/Van Schravendijk* van 1993.²⁹ Daar hoort men in het Noorden nooit over, de sloopkogel regeert. In een belangrijke noot wees Brunner op de casus van culturele, historische gebouwen die niet vervangbaar zijn, anders dan een huis in een nieuwbouwwijk. Een in Groningen brandend thema, momenteel.

Dan is er nog de immateriële (psychische) schade, die de NAM in strijd met geldend recht niet, en vermogensschade (waardedaling) die zij slechts mondjesmaat wil vergoeden, en zo de Groningers dwingt om zich tot de burgerlijke rechter te wenden om verhaal te zoeken.³⁰

De NAM handelde, als gezegd, op basis van een eigen Schadeprotocol; toen dat van 2016 aan revisie toe was, hadden de belangenorganisaties Groninger Bodembeweging (GBB) en Gasberaad geen vertrouwen er meer in en weigerden vorig jaar aan verder overleg hun medewerking te verlenen.³¹ Zij hebben een eigen Protocol in oktober 2017 gepresenteerd, dat grotendeels genegeerd werd door EZ en de NAM. Het is minister Wiebes tenslotte gelukt om deze organisaties weer aan tafel te krijgen.³²

3.2 De wijzigingen met het Besluit 31 januari 2018 aangebracht: schadeafhandeling naar publiek recht, kritische vragen. Handhaving centrale rol voor arbiters?

Minister Wiebes heeft zoals gezegd op 31 januari jl. bij Besluit een Protocol voor de afwikkeling mijnbouwschade en een commissie ingesteld.³³ Daarbij werd de NAM “op afstand gezet”: de burgers hebben enkel met de Staat (EZK) te maken die de schadevergoedingsprocedure van de NAM heeft overgenomen. De laatste betaalt uiteindelijk het gelag, maar dat regelt de Staat verder.³⁴ Er komt een Instituut Mijnbouwschade evenals de instelling van een Schadefonds en tussentijds een Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen, die aan het werk gaat met het Protocol Mijnbouwschade Groningen.

De Tijdelijke commissie kent een ‘deelcommissie Mijnbouwschade’ en een ‘deelcommissie Bezwaar’, met de mogelijkheid van een gang naar de bestuursrechter (rechtbank), met uiteindelijk een beroep op de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Aldus heeft minister Wiebes “de schadeafhandeling publiekrechtelijk georganiseerd” naar een door zijn voorganger Kamp en de NCG Alders in 2017 ontwikkeld plan.

De voorgestelde regeling roept een aantal vragen op die de kern ervan betreffen. Het gaat met name om de *toepasselijke normen van aansprakelijkheid* en de *beoordelingsmethodiek*. De deelcommissie Mijnbouwschade neemt besluiten op aanvragen tot vergoeding van schade met “overeenkomstige toepassing van het civielrechtelijke aansprakelijkheids- en schadevergoedingsrecht” (art. 3 lid 2 Besluit), strevend naar “de benodigde inhoudelijke zorgvuldigheid en uitkomsten die redelijk en billijk zijn” (art. 6 lid 2 Besluit). Hoezo “overeenkomstige toepassing”? Dat zijn gewoon regels van geldend recht die *rechtstreeks* van

²⁹ HR 1 juli 1993, *NJ* 1995/43, m.nt. Brunner; *NTBR* 1994, m.nt. Spier.; zie hierover mijn *Verbintenissenrecht, Deel 1*, Deventer: Kluwer, 5e dr., 2004, p.674 .v.

³⁰ Zie, respectievelijk, de uitspraken van Rb. Noord-Nederland, 1 maart 2017, ECLI:NL:RBNNE:2017:15, psychische schade (127 eisers); Rb. Noord-Nederland 2 september 2015, Hof Leeuwarden 23 januari 2018, ECLI:NL:CHARL:2018:618, *TGMA* 2018-2, m.nt. Van Dunné, waardedaling gebouwen (nl. slechts volgens eigen regels vergoed: enkel bij verkoop van het pand). Voor kritiek: Oldenhuis, t.a.p., p. 1729, met verwijzing naar A. Verwey, “Geldt het burgerlijk recht nog in Groningen?”, *NJB* 2015/26.

³¹ Zie Gisolf, t.a.p. 2017, p.1530, die geen nut en noodzaak van een protocol ziet, vgl. ook 2018, t.a.p.

³² Voor het opstellen van het nieuwe Protocol was de Boston Consultancy Group ingeschakeld, een beursgenoteerd bedrijf dat o.m. voor Shell werkt.

³³ Het hier volgende overzicht kan beknopt gehouden worden, gezien de bespreking van het Besluit door Van de Bunt en Tjepkema, t.a.p.

³⁴ De minister zegt hierbij niet dat de Staat 64% van de schadekosten draagt, als “exploitatieschade NAM”(zie boven).

toepassing zijn op aanspraken tot schadevergoeding wegens onrechtmatig handelen van de mijnexploitant. Wij zien hier in het Besluit een overblijfsel van het oude regime van de Schadeprotocollen van de NAM, daarover oordeelde de Commissie-Hammerstein vorig jaar dat in het algemeen geldt dat niet bij Protocol afgeweken mag worden van de regels van geldend recht volgens het BW.³⁵

Het woord “overeenkomstig” dient derhalve geschrapt te worden in dit Besluit vanwege de misverstanden die het kan opwekken. Het heeft natuurlijk een Freudiaanse achtergrond, want het wringt immers om een zuiver civielrechtelijk geschil tussen partijen in een bestuursrechtelijk keurslijf te proppen. Met de bedoeling van de materiële wetgever om aldus voortvarendheid en rechtmatigheid te creëren, gedekt door de waarborgen van het bestuursrecht.

De tweede zwakke steen in het Besluit is de *beoordelingsmethodiek*, deze is dit keer – op even Freudiaanse wijze - in het midden gelaten en aan het op te richten Instituut Mijnbouwschade ter vaststelling over gelaten. Het is bedoeld om: “oorzaak of oorzaken van een gemelde schade te beoordelen, waarbij de hoofdvraag is of en in hoeverre mijnbouw schadeoorzaak is”. Maar wij hebben hier te maken met de ‘kern des poedels’, terwijl dit punt nota bene ongeregeld is gelaten. Ook hier gaat het om een materie die eerder veel kritiek opgeroepen heeft, uit recente tijd noem ik wederom de Commissie-Hammerstein die op het Voorstel Beoordelingsmethodiek Schadeprotocol NCG 2.0 scherpe kritiek geleverd heeft.³⁶

Het gevaar zit er in dat op deze onopvallende wijze de categorieën A, B en C uit de vorige versies van NAM-protocollen (2014-2017) worden ingevoerd, zonder dat er een haan naar kraait. Met als kenmerken, het ontkennen van rol van zettingen in een gebouw (fundering) in verhouding tot bevingen, het aandeel van andere oorzaken (zoals grondwaterpeilverlagingen), zoals de NAM in een vaste praktijk gedaan heeft, waaromtrent boven, sub 3.1. Dit is niet de enige leemte die de regeling van het Besluit kent. Hoe zal in dit dossier omgegaan worden met de toepassing van het wettelijk bewijsvermoeden? De visie daarop van de NAM werd expliciet weerlegd door de Commissie-Hammerstein.³⁷

De Tweede Kamer had in het debat van 7 februari jl. geen oog voor bovenstaande zaken (zoals eerder ook het geval was bij de belangenorganisaties GBB en Gasberaad). Wel was er grote consternatie over het onderdeel van het Besluit dat de 6.000 gevallen die op ‘hold’ gezet zijn eind maart 2017 (oude gevallen die na jaren nog steeds niet zijn afgewikkeld), niet onder Besluit en Protocol vallen. Deze moeten door de NAM zelf met spoed tot een oplossing gebracht worden, op een redelijke wijze, nog wel vóór 1 juli 2018. Daarbij kan geen gebruik gemaakt worden van de arbiters van de Raad van Arbiters Bodembeweging omdat dit instituut opgeheven gaat worden. Dat laatste was reeds voorbereid door NCG Alders, voorjaar 2017, ondanks het succes van deze instelling.

In het Kamerdebat was veel steun om de 6.000 oude zaken onder het nieuwe systeem van het Protocol te brengen. Minister Wiebes weigerde dat omdat het systeem dat (nog) niet aan zou kunnen. Een motie van Liesbeth van Tongeren (GL) tot het behoud van inschakeling van arbiters, werd door de Tweede Kamer verworpen.³⁸

³⁵ Cie.-Hammerstein, p.17, nr. 4.2, en passim. Zie ook het vlammend betoog van Gisolf tegen het hanteren van een Protocol met terzijdestelling van het BW: persverklaring 11 januari 2018.

³⁶ Cie.-Hammerstein, Rapport, p.16, nr. 4.2. Vgl. Van de Bunt en Tjepkema, t.a.p., p.800: “schadeprotocol geeft geen houvast”; zie ook p.797.

³⁷ Cie.-Hammerstein, zie Rapport, pp. 27-28, nrs. 5.2.3.5-8. Zie over dit onderwerp ook mijn artikel in *NJB* 2016, en boven, par. 3.1.

³⁸ 33 529 Gaswinning, motie nr. 433, 7 februari 2018; vernummerd tot nr. 448, 13 februari 2018, gericht op alle gevallen die niet onder het nieuwe protocol vallen. De motie, breed gesteund door de oppositie, was medeondertekend door D66 en CU, die zich echter vlak voor stemming hadden terug getrokken.

Verwarrend is hier, dat er geen 6.000 maar ca. 11.000 oude zaken zijn.

Overzicht van lopende zaken

Naast de 6.000 oude zaken, zijn er: ca. 2000 zaken ‘buitengebied’, reeds afgewezen door de NAM; nadien werd het aanbod voucher van 1.500 Euro voor algehele kwijting gedaan (actie ‘Schone lei’) dit werd in 52% van de gevallen niet geaccepteerd³⁹: resteert ca. 1040 zaken; ca. 1.400 zaken in behandeling bij ArbitrerBodembeweging; ca. 10-15 zaken bij rechtbank aangebracht; ca. 125 woningen in de stutten; ca. 2.000 zaken door de NAM eenzijdig gesloten (o.m. door verstrijken van zeer korte termijn in protocol).

In totaal: ca. 11.000 zaken.

3.3 Besluit minister Wiebes van 9 maart 2018 met betrekking tot afhandeling 6.000 oude gevallen. De benoeming van de leden Tijdelijke commissie

Kritische beschouwingen over het Besluit van 31 januari 2018 kunnen enigszins bekort worden met het verschijnen van een brief van 9 maart 2018 van minister Wiebes aan de Tweede Kamer in combinatie met een persverklaring van de NAM over de afhandeling van de 6.000 oude gevallen.⁴⁰ Overeengekomen is dat de NAM bij schades vastgesteld tot max. 25.000 Euro een aanbod zal doen tot betaling van dat bedrag, ook indien niet vaststaat dat de schade door bevingen als gevolg van gaswinning is veroorzaakt. Bij schade boven dat bedrag worden deze in behandeling gegeven van arbiters van Raad van Arbiters Bodembeweging. Dat laatste moet in nader onderling overleg nog uitgewerkt worden, begrijp ik.

Aldus lijkt minister Wiebes de motie-Van Tongeren toch uitgevoerd te hebben, dat wil zeggen gedeeltelijk, in elk geval met betrekking tot de 6.000 oude gevallen.⁴¹ Het is gissen hoe het komt dat Wiebes is omgegaan: druk uitgeoefend door coalitiepartners D66 en CU, of door pas benoemde leden Tijdelijke commissie?

Maar daarmee zijn de ca. 5.000 andere oude gevallen niet geholpen: deze zijn verstoken van de gang naar de arbiter.⁴² Nog belangrijker is, dat de aansprakelijkheidsnormen en de beoordelingsmethodiek niet zijn vastgelegd, en de NAM zo nog steeds vrij spel heeft om af te wijken van het geldende stelsel van het BW. En tenslotte, bestuursrechtelijke nadeelcompensatie en de toetsing door de bestuursrechter op bezwaar is toch een andere manier van omgaan met schade en de vaststelling ervan dan bij de burgerlijke rechter het geval is.⁴³

4. Afrondende beschouwingen en conclusies. Voorstel hoe op rechtsstatelijk correcte en rechtmatige wijze om te gaan met afwikkeling mijnbouwschade door gaswinning in Groningen

De vraag die ik heb willen stellen, is: kan dit allemaal zomaar in een geordende rechtsstaat als de onze? De Staat die eenvoudigweg een civielrechtelijke aansprakelijkheid van

³⁹ Mededeling minister Kamp aan Kamerlid Beckerman (SP), Hand. TK 2017-2018, 273, p.2-4 (antwoord 8).

⁴⁰ DGBI-DR / 18034262. De NAM heeft verklaard dat 90% van de 6.000 zaken onder de 25.000 Euro is, zoals gecalculeerd in het schaderapport – *in cauda venenum est*.

⁴¹ Op 9 maart jl. werd ook Bij besluit van 9 maart jl. van de minister van Rechtsbescherming Dekker werden de leden van de Tijdelijke commissie benoemd: Prof.mr. B.P.M. van Ravels, voorzitter en Prof. mr. S.C.J.J. Kortmann, vice-voorzitter; de eerste treedt hierbij op als ‘kwartiermaker’, tot de tweede persoon beschikbaar zal zijn als voorzitter (max. na ¾ jaar).

⁴² Op aandringen van J. van der Vinne, voorzitter Raad van Arbiters Bodembeweging, heeft de minister op 23 maart de termijn voor aanmelding van oude zaken in arbitrage verlengd tot 1 juli 2018. Ook de zaken van voor 31 maart 2017, en sindsdien stilgelegd, kunnen nu in arbitrage gebracht worden, zie Besluit minister Wiebes 30 maart 2018, nr. WJZ/18046735.

⁴³ Van de Bunt en Tjepkema zijn kritisch over de bestuursrechtelijke korte termijnen, de verplichting meteen àlle gronden te noemen: de “fuikenjurisprudentie”, en over het in mandaat beslissen van de TCM, t.a.p., pp.799; 796.

rechtspersoon NAM tegenover burgers (en bedrijven) naar zich toetrekt en besluit om dat *publiekrechtelijk* te gaan regelen en afhandelen. In de wetenschap dat die weg enkel toetsing naar de vorm en niet naar de *civielrechtelijke* inhoud kent, kortom, het tracé van de bestuursrechtelijke weg. In een recente overeenkomst van de Staat met de NAM is sprake van het “exclusief” afhandelen van schade langs de publiekrechtelijke weg, met “definitieve” besluiten van de ingestelde commissie mijnbouwschade volgens de nieuwe, nog met de NAM te sluiten overeenkomst over het ‘Gasgebouw’. En dan de rechtsongelijkheid die gecreëerd wordt tussen de beoordeling van de 6.000 ‘oude gevallen’ en de vergeten 5.000 andere oude gevallen? Naast de ruim 5.000 nieuwe gevallen sinds 8 januari van dit jaar, beving Zeerijp. Kennen wij niet een scheiding der machten?⁴⁴

Het belang van de Staat in dit dossier, maakt de gekozen publiekrechtelijke regeling bij Besluit nog aanvechtbaarder. De NAM is ‘op afstand gezet’ (overigens, op verzoek van de Tweede Kamer), maar daarvoor komt een nieuwe slager die eigen vlees keurt in de plaats, een Grote Slager zelfs. Wij zagen dat de Staat voor 50% belang heeft in de exploitatie-maatschap, en dus mede-exploitant bij de gaswinning in Groningen is.

Dit brengt mij tot de volgende conclusies. Het Besluit van de minister van EZK van 31 jan. 2018 moet herzien worden: geen publiekrechtelijke oplossing voor privaatrechtelijk geschillen tussen burgers en mijnexploitanten.

Het zo opvallend ontbrekende deel van het Schadeprotocol 31 jan. 2018 moet alsnog opgesteld worden, door vast te leggen dat de schade veroorzaakt in het verleden door gaswinning vergoed moet worden naar de regels van geldend recht uit het BW, evenals dat met toekomstige schade het geval zal zijn. Dit betekent onder meer de vervanging van de A, B en C-categorieën, zoals door de NAM jarenlang gehanteerd, door normen van wet en jurisprudentie mijnrecht (HR 1920, etc.) en het algemene aansprakelijkheids- en schadevergoedingsrecht.⁴⁵ Dat zou in de vorm van een Convenant tussen de betrokken partijen kunnen gebeuren, of een gezamenlijk opgesteld Manifest.⁴⁶

Een onderdeel hiervan zou de instandhouding en uitbreiding van de Raad van Arbiters Bodembeweging zijn als instituut met centrale plaats in geschillenbeslechting van mijnbouwschade, met de gang naar de burgerlijke rechter als waarborg achter de hand.⁴⁷

Bijlage: Afbeelding ‘Organogram’

⁴⁴ Vgl. ook Gisolf, *NJB* 2017/22: het beleid van de Staat heeft “trekken van knevelarij”.

⁴⁵ Van de Bunt en Tjepkema wijzen ook op het manco van het protocol dat slechts fysieke schade vergoed kan worden, t.a.p., p.800.

⁴⁶ Zie voor zo’n Convenant mijn artikel in *NJB* 2014, 44/45.

⁴⁷ Bij het ter perse gaan van dit artikel werd bekend dat minister Wiebes vanwege de veiligheidsrisico’s besloten heeft tot “volledige beëindiging van de gaswinning uit het Groningenveld op zo kort mogelijke termijn”. De productie wordt uiterlijk eind 2022 teruggebracht tot 12 miljard m³ per jaar, vervolgens enkele jaren tot 7,5 miljard en tenslotte tot 0 m³ in 2030. Brief TK 29 maart 2018, DGETM-EI/18057375, gebaseerd op advies SodM van 1 februari 2018. Men dient hierbij wel te bedenken dat reductie van gaswinning geen garantie geeft op vermindering van bevingen, zowel lichte als zware bevingen. De sterke reductie van winning in het Loppersumgebied van 2014 gevolgd door lichte bevingen in 2016 en de zware beving van Zeerijp van begin 2018, tonen dat reeds aan; zie verder nog het genoemde SodM-advies. Ook na volledige beëindiging van mijnbouw blijft volgens de handboeken geologie nog minstens 50 jaar risico op bevingen en bodemdaling bestaan. Hier is Zuid-Limburg een goed voorbeeld, waar de mijnen in 1974 gesloten werden en nu nog steeds mijnschade voorkomt.